

СИНЕКДОХА ЯК РІЗНОВИД ВТОРИННОЇ НОМІНАЦІЇ У МАЛІЙ ПРОЗІ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ ПОСТМОДЕРНОГО ПЕРІОДУ

Теорія номінації є галуззю мовознавства, об'єктом вивчення якої є структура актів найменування. Природа та сутність номінативних процесів привертають до себе увагу багатьох мовознавців. Концептуальні ідеї у галузі вторинної номінації представлено працями Е. Азнаурової, Н. Арутюнової, В. Гака, Г. Колшанського, О. Кубрякової, В. Телії, Г. Уфимцевої та ін.

Явище вторинної номінації досить складне, оскільки відповідні мовні одиниці спираються на значення вихідного слова і не є результатом прямого відображення дійсності. Призначення вторинної номінації влучно окреслила В. Телія, наголосивши, що вона присутня скрізь, де відбулося переосмислення мовної сутності. Вторинна лексична номінація є результатом природного розвитку мови, зумовленим пізнавальною і комунікативною діяльністю людини. Всі вторинні найменування формуються на базі того значення слова, ім'я якого використовується у новій для нього функції.

Одним із способів формування вторинного номінативного змісту є синекдоха. У поглядах на синекдоху дослідники висловлюють одноставну думку: синекдоха – це вид метонімії, який ґрунтується на суміжності кількісного характеру при відношеннях між цілим або взагалі чимось більшим і його частиною або взагалі чимось меншим, між певною сукупністю та її окремим елементом. За допомогою синекдохи щось ближче, вужче може виступати як знак дальшого, ширшого і навпаки, дальше – як знак ближчого [2, с. 15].

Синекдоха є результатом перенесення назви цілого на його частину й навпаки. Для правильного розуміння синекдохи, частину слід розуміти у вузькому (як складову або ж невід'ємну частину об'єкта) та у конкретному сенсі. На думку В. Москвіна, застосування поняття «частина» у сфері абстракцій призводить до тлумачення метафори як подвійної метонімії або подвійної синекдохи [15, с. 17].

Типовими моделями цього виду перенесення у малій прозі письменників-постмодерністів є:

I. Модель вживання назв окремої частини тіла для найменування людини в цілому, пор.: *Морди* обіцяли нас дочекатися і розібратися як слід [3, с. 29]; *Протискаються між пасажиромасою зі своїм блайзером напоготові. Але жодна рука не дає мені мідяка!* [1, с. 35]; *У неї дитина від одного з таких фельдшерів – про це знаємо навіть ми, черепи* [20, с. 12]; *Гурт роззявлених ротів суцільно обступив квіткову клумбу* [13, с. 173]; *Натушовані голочки недовірливо вп'ялися у дорослу доню* [7, с. 85]; *...кошлаті брови насупилися...* [17, с. 66]; *Рудий «кінський хвіст» маячив десь далеко попереду. Він ледве наздогнав дівчину і вхопив її за руку...* [16, с. 125].

II. Уживання назви взуття на позначення людини в цьому взутті, пор.: *Коли Нинила ввечері прибігла з ланки й одчинила двері, чоботи трохи не вдарили її межі очі...* [19, с. 23]; *...носики черевиків ледь черкали об сніг* [6, с. 11]; *...перед ним ступали заскорублі ветхі постолі...* [19, с. 451]; *Затраскали двері, затупотіли чоботи...* [4, с. 78].

III. Уживання назви одягу на позначення людини в цьому одязі, пор.: *...я пішов слідом за червоного спідницею, що просто-таки гіпнотизувала своїм коливанням* [3, с. 314]; *Двома метеликами майнули за ворота бантики...* [14, с. 93]; *Смерть капелюшка настала зненацька* [4, 96]; *...сіра шубка розчинилася у темряві саду* [11, с. 204]; *...в ту мить сіре шортке пальто здалося мені рідним* [19, с. 109]; *Куфайки і куфайці, тілогрійки й тілогрійці, ватянки і ватянци проводжали модну Еліну дублянку чимось на кшталт єдиного каламутного колективного погляду...* [18, с. 140]; *Спідничка відчула себе зайвою...* [18, с. 79]; *...ватяник залицявся до напівпритомного куфайця...* [18, с. 145]; *Вовк: Тобі страшно? Червона Шапочка: Ні... Бридко* [18, с. 147]; *Куфайки п'яно верещали в брутальних обіймах тілогрійців...* [18, с. 145]; *...не віщував нічого доброго дублянці, якій заманулося б раптом зупинитися чи – не дай боже – щось запитати, а ще гірше – послизнутися...* [18, с. 140]; *Господар зі сновидою прирекли вже пляшку синього коньяку (на*

честь **синьої краватки**) і докінчували пляшку червоного коньяку... [18, с. 87]. Кутком оком я супроводив **спідницю** [, с. 310]; *Тепер з практики боротьби проти «шапочок»* [8, с. 148].

IV. Уживання назви предмета на позначення людини в цілому, пор.: **Жовтаве плетене крісло** любило вигріватися на танку [4, с. 102]; ...**синій кухоль** черпав воду... [19, 451]; **Окуляри** зблиснули і обернулися до мене [3, с. 309]; У СМТ багато **кошиків, торбів і «кравчучок»** вийшло, і зайшла якась смердюча вар'ятка з цілою зграєю собак на ремінцях... [18, с. 7]; Про Тараса говори: – **Елегантний рояль!** Бо був завжди ідеально зачесаний – кожна волосинка, немов намальована; ідеально одягнений... [6, с. 93]; **Торба** впала на спорши, мов ізлякалась [19, с. 66]; ...**мішок одягу** поросив сховати все для нього і його дітей... [6, с. 77]; – Синочку, в училищі у тебе сьогодні вихідний, може, все-таки поїдемо... **Ковдра** піднялася і опустилася. – Відчетись, я тобі сказав! Хочеш – їдь! [14, с. 54]; – **Штоц**, це ви? – напружено проказав Пікус. – Я... – відповіла **купа ганчір'я** [1, с. 48].

V. Уживання прізвища та ім'я як узагальненої назви за спорідненістю для позначення осіб як означеної сукупності, пор.: Сам **нарікаєш їх манкуртами, безбатченками, безрідними Іванами** [8, с. 166]; – Е, **марадони!** Ану, валіть сюди! Діло є! [17, с. 171]; Тепер молода вчителька знала точно: серед її учнів є майбутні **Моне і Ван Гоги, Далі й да Вінчі** [5, с. 147]; ...хоч через 10 років, а полізуть **«Януковичі»**, і питання про люстрацію повернуться і воздвигнеться наново, в усій своїй красі... [9, с. 156]; Колись я уже писав: наша біда в тому, що борються за Україну, вмирають за неї **Тютюнники**, а правлять у ній, розкошують і облаштовуються – **табачники** [8, с. 99]; ...«панські щенюки» із Москви час-від-часу забігають у наш город, паскудять нам на голови, а **«Івани»** цвітуть від щастя: «Таки ж ізволили нас обляпати»... [8, с. 139]; І до, вирощених у тих «сортах», **сучасних кагановичів в Україні** [8, с. 147]; Та й Кавказ досі – «дикое поле». **Покорять новоспечені Єрмаки** [8, 50]; Досить мати в Україні свого **«шустера»** і кількох **«табачників»** [, с. 100]; Відправляєте, припустимо, **лужкових, жєреновських, розозіних, сліських, затуліних...** [8, с. 88].

Отже, синекдоха мотивує семантичний зсув у структурі слова і є виразним стилістичним засобом, який формується на основі перенесення однини на означення множини, родового поняття замість видового, ближче як знак дальшого.

Література:

1. Антипович Т. Тіло і доля. – К.: Факт, 2008. – 160 с. – (Сер. “Ехсептiон ехсiрiендiс”).
2. Блинова Н. М. Функціонально-стилістичний аспект лексичних перенесень у публіцистичних текстах І. Я. Франка (1878-1907 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 “Українська мова” / Н.М. Блинова – Дніпропетровськ – 2007. – 22 с.
3. Брати КАПРАНОВИ. Кобзар 2000 + Нові розділи + Найновіші розділи. Soft: роман / Брати Капранови. – К.: Гамазин, 2010. – 401 с.
4. Винничук Ю. Груші в тісті. – Львів: ЛА “Піраміда”, 2010. – 288 с.
5. Гербіш Н. Теплі історії до кави. – К.: Брайт Стар Паблішинг, 2012. – 168 с.
6. Габор В. Про що думає людина: Візії та невігадані історії. – Львів: ЛА «Піраміда», 2012. – 132 с.
7. Даниленко В. Сон із дзьоба стрижа: Оповідання. – Львів: Піраміда, 2006. – 384 с.
8. Дудар Є. Чума в Україні. П'ята колона. Троянські кобили. Інша повзуча рать... – К.: ФОП Стебеляк, 2010. – 170 с.
9. Забужко О. Let my people go: 15 текстів про українську революцію. 2-ге вид. випр. – К.: Факт, 2006. – 232 с.
10. Зайцева В. В. Метонімія як спосіб вторинної номінації у мові друкованих засобів інформації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 “Українська мова” / В. В. Зайцева – Дніпропетровськ – 2009. – 22 с.
11. Кідрук М. Навіжені в Мексиці: Хуліганські оповідання. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2011. – 286 с.

12. Левочкін С. В. Деякі аспекти когнітивної теорії номінації // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Розділ V. Когнітивна лінгвістика: теоретичні засади дослідження. – 2009. – № 5. – С. 266-270.
13. Мальярчук Т. Звіролов / Малюнки та ідея обкладинки стронговського; Худож.-оформлювач О.Г. Жуков. – Харків: Фоліо, 2009. – 281 с. – (Графіті).
14. Мельничук Б. Суд без суду. – Львів: ЛА «Піраміда», 2010. – 400 с.
15. Москвин В. П. Русская метафора: очерк семиотической теории / В. П. Москвин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЛЕНАНД, 2006. – 184 с.
16. Роздобудько Ірен. Гра в пацьорки. Збірник оповідань. – К.: Нора-Друк, 2010. – 240 с.
17. Письменники про футбол. Літературна збірка України / укл. С. Жадан; худож. О. Капля, Т. Коровіна. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2011. – 320 с.
18. Поваляєва С. Екстимація міста: Новели. – Харків: Фоліо, 2007. – 159 с. – (Графіті).
19. Пономаренко Л. Синє яблуко для Ілонки: Новели та повість. – Львів: ЛА «Піраміда», 2012. – 196 с.
20. Трициліндровий двигун любові / Ю. Андрухович; Л. Дереш; С. Жадан; худож.-оформлювач О.Г. Жуков. – Харків: Фоліо, 2008. – 219 с. – (Графіті).